

Populizam i ekstremizam produkti su (i) nekvalitetnog građanskog odgoja

Autor/ica Saša Radusin

Objavljeno: 29. studenog 2021.

Tema: građanski odgoj: Građanin u školi – ljudska prava, demokracija i društvena zajednica u obrazovanju

Detalj s postrojavanja tzv. "1. Dragovoljačke bojne" s prosvjeda protiv COVID potvrda u Zagrebu

Unatoč pandemiji koronavirusa koja trenutačno donekle zasjenjuje uobičajeni političko-ideološki diskurs u društvu, u Hrvatskoj je trend desnog ekstremizma posljednjih godina u porastu i s vremena na vrijeme prijeteći da destabilizira politički i sigurnosni sustav što smo na najbrutalniji mogući način mogli vidjeti prošle godine kad je napadnuto sjedište Vlade u Banskim dvorima.

U, srećom, nešto blažem, i politički neartikuliranom prosvjedu protiv uvođenja COVID potvrda koji se prethodnog vikenda održao na Trgu Bana Jelačića - u kojem se ekstremna desnica pomiješala s raznim alternativcima, ezotericima, samozvanim šamanima i odlučnim anivakterski nastrojenim klericima koji ljuti na sve oko sebe zbog "čipova u cjepivima" čak i Svetog Oca pozivaju da im da otkaz (ali naravno ne i premijera da ih skine s proračuna, – možda je i najintrigantnija bila pojava dvije tisuće muškaraca koji spremno uzvikuju "**U boj, u boj**", "**Ne damo im djecu**"(!?) i pjevaju "**Mi smo garda hrvatska**".

Za ovu prigodu nazvali su se "**1. dragovoljačka bojna**" i poslali su javnosti poruku da "stoje na raspolaganju vojsci i policiji u vezi privođenja neoglobalističkih slugu" i tako nas još jednom podsjetili da čak niti u vrijeme korone trendovi skretanja kod jednog dijela građanstva prema paramilitarnim, nedemokratskim i protuustavnim raspoloženjima ne jenjavaju.

No, **čini se da naša vlast iz raznih razloga čini vrlo malo ili gotovo ništa** da takve trendove ublaži ili promijeni. Dapače, svojim odlukama čak i pomaže upitnim vrijednostima koje promiče krajnja desnica što se moglo vidjeti i na primjerima toleriranja notornih ustaških simbola i pozdrava, kao i državnog financiranja nekih desno-ekstremistički usmjerenih portala. Uglavnom, premijer **Andrej Plenković** netom je, nakon terorističkog napada na Banske dvore, ustvrdio kako je počinitelj krenuo u suludi pohod motiviran iz "gnijezda mržnje i netolerancije" koja su pak, stvorena "huškačkim porukama i govorima mržnje od strane desnopopulističkog pokreta u Hrvatskoj".

Za još uvijek aktualnu vladu, navodno desnog centra, i njezina premijera tu je otprilike završio problem s ekstremizmom u Hrvatskoj. **Krivac je uglavnom, pronađen u Domovinskom pokretu i stvar je, recimo, riješena.**

Problem na problem

Kako bilo, **odakle ovakve poruke i vrijednosni stavovi u društvu na svakom koraku, pa čak i u crkvama ili školama** – što se može vidjeti u višegodišnjim istraživanjima političke pismenosti u našem društvu, među školskom populacijom, kao i javnim nastupima dobrog dijela pripadnika hrvatskog klera – i je li i do tamo dospio utjecaj, tada tek osnovanog Domovinskog pokreta – vladu i samog premijera Plenkovića nije pretjerano zanimalo.

Uostalom, tad je u Hrvatsku stigao drugi val korone i svi smo zaboravili na nemile događaje ispred Banskih dvora koji su završili tragično po samog počinitelja. No, zanimljivo je da je tada ekstremizam pomalo pao u drugi plan, a na scenu je stupio tzv. antivakserizam. I taj je antiznanstveni trend, prema dostupnim

anketama i javnim nastupima, ponovno pronašao svoje utočište uglavnom među mlađima, kod dijela vjernika, u Crkvi itd..

Ukoliko protivnici građanskog odgoja u Hrvatskoj ili oni koji oklijevaju oko njegovog uvođenja u sve škole ne uvide vezu između kvalitetnog građanskog odgoja i smanjivanja vrijednosnog kaosa koji stvaraju populistički obrasci informiranja ili upravljanja, možemo i dalje tapkati u mjestu po pitanju svih naših problema u razvoju društva

Nakon problema s pojedinim ekstremistima koji pucaju na vladu ili prijete ubojstvima po društvenim mrežama, sad imamo problem s ljudima koji ne priznaju da virus uopće postoji, ne žele se cijepiti te odbijaju medicinsko-znanstvena rješenja i javnozdravstvene upute zbog svojih uvjerenja koje crpe, uglavnom iz gnijezda mržnje, ignorancije ili netolerancije prema medicinskoj znanosti. No, **čini se da imamo sličan problem.**

Nedavna šala na društvenim mrežama u kojoj nas izvjesni antivakserski raspoloženi građanin izvještava "da se nikad neće cijepiti baš zato što mu to političari savjetuju, te da će uvijek napraviti suprotno od onoga što oni traže, čak i kad mu savjetuju da ne skoči kroz prozor" najbolje ilustrira aktualni problem ogromnog nepovjerenja dijela građana prema cjelokupnom sustavu.

Nepovjerenje i odbacivanje ama baš svega, pa i onog korisnog

U takvom nepovjerenju naš građanin odbacuje sve, čak i ono što može biti korisno za njega i odgovorno prema zajednici u kojoj živi. Nepovjerenje i otvoreno negativni stav prema institucijama društva, zdravstvenim autoritetima, znanosti, nekim uvriježenim metanarativima, poput onog da medicina služi ljudima, a ne nadzoru putem čipova otprilike slični onom nepovjerenju dijela građana koji smatraju da etničke manjine nemaju pravo participirati u vlasti jer je Hrvatska, prema njima, nacionalna država isključivo većinskog hrvatskog naroda.

Upravo je to nepovjerenje, koje donosi samoizolaciju stavova pojedinih grupa i pribjegavanje jednostavnim i površnim rješenjima, a koje opet nudi i tzv. politički populizam jedan od većih problema koje pokušava riješiti, između ostalih i ideja građanskog odgoja u školama. Upravo je taj građanski odgoj, prema svemu sudeći, u školama danas još potrebniji nego jučer.

Naša vlast iz raznih razloga čini vrlo malo ili gotovo ništa da takve trendove ublaži ili promijeni. Dapače, svojim odlukama čak i pomaže

upitnim vrijednostima koje promiče krajnja desnica što se moglo vidjeti i na primjerima toleriranja notornih ustaških simbola i pozdrava, kao i državnog financiranja nekih desno-ekstremistički usmjerenih portala

Naime, tijekom posljednjeg desetljeća mnoge su europske zemlje, pa tako i Hrvatska, doživjele ne samo politički pomak na desno krilo, nego je istodobno i snažno porasla podrška populističkim strankama i idejama.

Taj trend povećanog populizma privukao je medije, ali i istraživače s područja društvenih znanosti. Međutim, još uvijek nije postignut konsenzus oko definicije pojma. Dok neki smatraju da je populizam ideologija, drugi govore o njemu kao o obliku primarne reakcije na stvarnost. Ipak, većina znanstvenika postigla je dogovor da je kritični element, zapravo suprotstavljanje "običnih" ljudi protiv korumpirane elite na vlasti...

Dosad se kao razlozi za jačanje populizma koji se razmatraju u znanstvenoj literaturi spominju razni procesi, od globalizacije, isticanja i jačanja podjela u društvima, do nedostatka povjerenja u političare, ali i manjkavog obrazovanja.

Građanski odgoj kao lijek protiv populizma?

No, temeljni problemi uključuju i oskudicu političkog znanja, kao i demokratski umor ili slabljenje demokratskih vrijednosti. Nedostatak građanskog odgoja naveden je kao uzrok ove teškoće u više znanstvenih radova. Istodobno, građansko je obrazovanje priznato kao mogući lijek za populizam bez daljnjih istraživanja o vezi između obojega ili građanskog odgoja općenito.

No, **neki ne tako davni događaji** polako su, čini se, uspostavljali vezu.

Prilikom reakcije na stravično ubojstvo **Samuela Patya**, francuskog nastavnika povijesti ubijenog na periferiji Pariza 16. listopada prošle godine, predsjednica Europske komisije **Ursula von der Leyen** uputila je sućut svim učiteljima u Francuskoj i diljem Europe, podsjetivši da "bez nastavnika nema građana, a bez građana nema demokracije".

Sjećanje na takve učitelje znači podsjetiti se na njihov doprinos oblikovanju nas kao građana – njihovu ulogu u našem obrazovanju za građanstvo, shvaćenu u najširem smislu kao njegovanje sposobnosti i sklonosti za sudjelovanje u društvu i demokraciji. Osim rasprave koja slijedi nakon svakog terorističkog čina, o nasilnom ekstremizmu, njegovim uzrocima i ulozi obrazovanja u njegovu

sprečavanju – ovi nas osjećaji podsjećaju **da obrazovanje ima mnogo sveobuhvatniju ulogu u našim društvima.**

Građansko obrazovanje kakvo društvo producira, otprilike je i slika svijeta koju pokušava stvoriti.

(Ne)spodobni građani

Pandemija koja hara već skoro dvije godine i činjenica da u nekim dijelovima svijeta postoji velik broj onih koji se ne žele cijepiti, **također poziva na razmišljanje o ulozi obrazovanja općenito**, i, konkretno, građanskog obrazovanja. Ona skreće pozornost na vitalnu važnost kapaciteta građana u demokracijama, koje kvalitetno građansko obrazovanje nastoji promicati.

Vlade su, naime, pozvale građane da shvate kako njihovi vlastiti postupci mogu imati posljedice na druge te su građanima prepustile teret nošenja s neizvjesnošću, razumijevanja društvene važnosti znanstvenih informacija i kritičkog promišljanja o razlikama između pouzdanih informacija i dezinformacija.

Tijekom posljednjeg desetljeća mnoge su europske zemlje, pa tako i Hrvatska, doživjele ne samo politički pomak na desno krilo, nego je istodobno i snažno porasla podrška populističkim strankama i idejama

Sve ove sposobnosti građana također su bitne **za rješavanje bilo kojeg od političkih izazova 21. stoljeća** koji prelaze granice i zahtijevaju transnacionalno razmišljanje, svijest i suradnju. Prvi od ovih izazova su klimatske promjene i degradacija okoliša, ali oni obuhvaćaju i promjenu oblika svjetskog gospodarstva i njegove pogoršane nejednakosti, geopolitičke sukobe i posljedice migracija stanovništva.

Nije nepoznata činjenica da skandinavske zemlje imaju najviše razine političke i demokratske pismenosti te da su i za njihove nastavnike (više od 80%) promicanje kritičkog i neovisnog mišljenja kod učenika jedan od najvažnijih ciljeva građanskog obrazovanja.

Ako se ne trgnemo, nećemo se pomaknuti ni milimetar

S druge strane, taj je cilj vrlo nisko izražen kod nastavnika **u Poljskoj, Slovačkoj ili Češkoj**. Čini se da razvijeno kritičko i neovisno mišljenje i mogućnost analize kvalitete informacija koji predstavljaju stupove građanskog obrazovanja pomažu kod, primjerice, razdvajanja istinitih od lažnih vijesti.

U tom svjetlu **ne čudi da su skandinavski učenici značajno svjesniji problema** koje donose klimatske promjene i ugrožavanje okoliša, ili problema s posljedicama necijepljenja uslijed pandemije od njihovih vršnjaka u zemljama s niskom političkom pismenošću i niskom ili gotovo nikakvom zastupljenošću građanskog odgoja u školama.

Nakon problema s pojedinim ekstremistima koji pucaju na vladu ili prijete ubojstvima po društvenim mrežama, sad imamo problem s ljudima koji ne priznaju da virus uopće postoji, ne žele se cijepiti te odbijaju medicinsko-znanstvena rješenja i javnozdravstvene upute zbog svojih uvjerenja koje crpe, uglavnom iz gnijezda mržnje, ignorancije ili netolerancije prema medicinskoj znanosti

Ukoliko protivnici građanskog odgoja u Hrvatskoj ili oni koji oklijevaju oko njegovog uvođenja u sve škole ne uvide vezu između kvalitetnog građanskog odgoja i smanjivanja vrijednosnog kaosa koji stvaraju populistički obrasci informiranja ili upravljanja, možemo i dalje tapkati u mjestu po pitanju svih naših problema u razvoju društva.

No, ovaj put nije riječ samo o ekonomsko-društvenom prosperitetu ili nekoj višoj razini političke pismenosti koja bi mogla omesti nečije dugoročne političke ciljeve, **ovaj put je riječ i o zdravlju i životu** tisuća i tisuća ljudi u Hrvatskoj.

** Seriju tekstova "Građanin u školi – ljudska prava, demokracija i društvena zajednica u obrazovanju" objavljujemo uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije temeljem provedenog Javnog poziva za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama.*